УДК 378-026.15+340

https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-6(47)-148-156

Пархета Вікторія Іванівна доктор філософії зі спеціальності 081 «Право», доцент кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, тел.: (04744) 3-40-44, https://orcid.org/0000-0003-2774-4790

Родік Тетяна Петрівна старший викладач кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, тел.: (04744) 3-40-44, https://orcid.org/0000-0003-3681-368X

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЦИКЛУ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. Провідним напрямом підготовки майбутнього фахівця є розкриття та активізація творчого потенціалу. У цьому процесі зорієнтованість на установочну сферу особистості зумовлена тим, що саме вона визначає активацію професійної креативності та сприяє розкриттю творчого потенціалу. В умовах докорінної реорганізації всіх галузей життєдіяльності формування креативної особистості набуває актуальності. Сфера освіти вимагає від фахівців не лише наявності відповідної кваліфікації, високих знань, а й вмінь креативно та нестандартно ці знання застосовувати. Звідси необхідність творчого підходу до використання правових норм для вирішення конкретних ситуацій.

У сучасному світі перенасиченому інформацією вміння відрізняти факти від думок, фейки від достовірних даних є критично важливим. Здобувачі вищої освіти, які володіють критичним мисленням, не сприймають усе на віру, а аналізують джерела, перевіряють аргументи, роблять обґрунтовані висновки. Важко переоцінити важливість розвитку креативності в умовах сучасних соціально-економічних перетворень, де виникає потреба у фахівцях, здатних до оригінальної думки та креативної дії.

Важливість вивчення креативного мислення та його формування детермінована тим, що дослідження цієї проблеми створює підґрунтя для утворення установки до творчого розвитку особистості, яка буде здатна ефективно вирішувати нестандартні завдання юридичної науки та практики.

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти розвитку креативного мислення здобувачів вищої освіти під час вивчення правових дисциплін. Акцент зроблено на необхідності формування творчого підходу до аналізу правових ситуацій, вирішення юридичних проблем та прийняття нестандартних

рішень у межах правового поля. Окреслено ефективні педагогічні методи, що сприяють активізації інтелектуального потенціалу здобувачів освіти, зокрема моделювання професійних ситуацій, кейс-метод, правові ігри. Підкреслюється роль міждисциплінарного підходу у підготовці фахівців, здатних діяти творчо та ефективно в умовах сучасного правового середовища.

Ключові слова: креативність, креативне мислення, здобувачі вищої освіти, правознавчі дисципліни

Parkheta Viktoriia Ivanivna PhD in Law, Associate Professor of the Departmentof Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, tel. (04744) 3-40-44, https://orcid.org:0000-0003-2774-4790

Rodik Tetiana Petrivna Senior Lecturer of the Departmentof Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, tel. (04744) 3-40-44, https://orcid.org/0000-0003-3681-368X

DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING OF HIGHER EDUCATION STUDENTS DURING THE STUDY OF THE CYCLE OF LEGAL DISCIPLINES

Abstract. The leading direction of training a future specialist is the disclosure and activation of creative potential. In this process, the focus on the attitudinal sphere of the individual is due to the fact that it determines the activation of professional creativity and contributes to the disclosure of creative potential. In the context of a radical reorganisation of all spheres of life, the formation of a creative personality is becoming increasingly important. The education sector requires specialists not only to have appropriate qualifications and high knowledge, but also to be able to apply this knowledge in a creative and non-standard way. Hence the need for a creative approach to the use of legal norms to address specific situations.

In today's information-saturated world, the ability to distinguish facts from opinions and fakes from reliable data is critical. Students with critical thinking skills do not take everything on faith, but analyse sources, check arguments, and draw reasonable conclusions.

It is difficult to overestimate the importance of developing creativity in the context of modern socio-economic transformations, where there is a need for specialists capable of original thought and creative action.

The importance of studying creative thinking and its formation is determined by the fact that the study of this problem creates the basis for the formation of an attitude to the creative development of a personality that will be able to effectively solve non-standard tasks of legal science and practice.

The article deals with theoretical and practical aspects of development of creative thinking of higher education students while studying legal disciplines. The emphasis is placed on the need to develop a creative approach to analysing legal situations, solving legal problems and making non-standard decisions within the legal field. The author outlines effective pedagogical methods that contribute to the activation of the intellectual potential of students, in particular, modelling of professional situations, case method, legal games. The author emphasises the role of an interdisciplinary approach in training specialists capable of acting creatively and effectively in the modern legal environment.

Keywords: creativity, creative thinking, higher education students, legal disciplines.

Постановка проблеми. Майбутнє будь-якої держави залежить від рівня творчого потенціалу її громадян. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, і в усьому світі, значно змінюють вимоги до особистості, що здобуває освіту. Саме потужну державу і конкурентну економіку створює згуртована спільнота творчих особистостей, відповідальних громадян, активних і підприємливих. З огляду на це, тема є актуальною в контексті модернізації освітнього процесу, орієнтованого на формування здатності до нестандартного мислення, вирішення правових проблем та адаптації до викликів сучасного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню креативності в освіті присвячені наукові праці Л. Корольової, Ю. Кулюткіна та Г. С. Сухобської, О. Григоренко, М. Холодної. Проблематику розвитку навичок креативного мислення у студентів вивчали І.Гриненко, В. Бурназова, С. Нагорняк, І. Суевас, І. Дроздова; обґрунтуванню особливостей формування професійно значущих якостей фахівця, що вивчає правові дисципліни Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. О. Коновалова, М. В. Костицький, В. С. Медведєв, С. І. Яковенко, Г.Ю. Одинцова.

Мета статті – дослідити та проаналізувати процес розвитку креативного мислення здобувачів вищої освіти під час вивчення циклу правових дисциплін.

Виклад основного матеріалу. У всі часи в усьому світі креативне бачення й досягнення сприяли розвитку людства в різних сферах життя науці, техніці, філософії, мистецтві та гуманітарних науках. В умовах сучасних соціально-економічних перетворень виникає потреба в застосуванні сучасних форм, методів навчання, які розвивають здатність до оригінальної думки та креативної дії, подолання стереотипів та продукування оригінальних ідей [1].

Сучасне суспільство потребує не вузьких фахівців в тій чи іншій галузі, а всебічно розвинених особистостей із фундаментальною освітою, багатою внутрішньою культурою, високими моральними якостями. Випускник закладу вищої освіти повинен мати необхідні актуальні наукові і прикладні знання,

спеціальні вміння і навички, послуговуючись у своїх фахових діях демократичними й гуманістичними цінностями, утверджуючи й боронячи ідеї правової держави, законності й справедливості, а також в усьому намагаючись творчо саморозвиватися [10, с.32].

Проблема викладання циклу правових дисциплін є складною, адже йдеться про необхідність поєднання як фахового знання, так і педагогічної підготовленості викладачів. Сьогодні і в Україні, і за її межами триває пошук способів удосконалення викладання. Головним завданням закладів вищої освіти була і залишається повна реалізація освітніх програм, зокрема тих, які містять освітні компоненти пов'язані з правом.

Маємо розуміти, освіта сьогодні як ніколи потребує креативного підходу. Щоб підготувати молодь до динамічного світу, нам необхідні освітяни, які здатні мислити нестандартно, знаходити креативні рішення та надихати здобувачів освіти на власні відкриття, популяризувати національні мистецькі цінності. Освіта стає все більш глобальною, з активною міжнародною співпрацею, обміном студентами та викладачами. Це потребує розвитку навичок міжкультурної взаємодії, комунікації, розуміння та поваги до різноманітності. Сучасні викладачі мають бути готовими працювати в мультикультурному середовищі та надихати студентів на популяризацію національних мистецьких цінностей, виходячи за межі локальних рамок[3, с.22].

Феномен «креативність» багатовекторний, розглядається з річних точок зору, а саме, як складова особистості, як механізми креативного мислення, як різновид інтелектуальної поведінки. Креативність здобувача вищої освіти – складне особистісне утворення, що охоплює сферу інтелекту, емоцій, моральних цінностей та уможливлює на принципово новому, інтегративному рівні перенесення набутих компетентностей з однієї галузі життєдіяльності в іншу з метою або досягнення принципово нового результату діяльності, або виконання діяльності на принципово новому якісному рівні.

Креативність можна розвивати цілеспрямованими заходами, підвищуючи ефективність продуктивної діяльності людини в різних галузях. Дослідники довели, що здібність до креативності закладена у кожній людині, яка реалізується різною мірою в різних умовах. Зміни, які відбуваються у суспільстві, зумовлюють необхідність глибинних транформацій стилю і форм мислення. Тому освітній процес побудований на принципах неперервності здобування освіти, що дає можливість створити таке середовище, що сприятиме розвитку креативності[9, с.53]. Знову ж таки стрімкий характер соціономічної діяльності визначає наявність непередбачуваної динаміки розгортання ситуацій, в які залучений майбутній фахівець. Це обумовлює необхідність розвитку креативного потенціалу, який дозволятиме професіоналу швидко орієнтуватися в обставинах, що склалися, та знаходити нові нестандартні шляхи розв'язування

неординарних ситуацій та правових колізій. Адже право — це не лише сукупність норм, а й постійно змінюване соціальне явище, яке потребує творчого підходу до його інтерпретації та застосування.

Таким чином, при пошуку дієвих форм креативізації освітнього процесу під час вивчення правничих дисциплін в додаток до аудиторних занять варто запроваджувати комплексну форму діяльності (щось на кшталт дискусійних клубів, проблемних гуртків, тощо), яка поєднує низку ефективних методів, що дозволяють самореалізуватися майбутньому фахівцеві: «зіткнення з реальними ситуаціями, (case-studies)», «моделювання професійного середовища», «рольова гра», «мозковий штурм», ефективною буде робота в малих групах, проєктна діяльність. Розглянемо детальніше кожен з методів в аспекті вивчення циклу правознавчих дисциплін:

- зіткнення з реальними ситуаціями, (case-studies) – аналіз конкретної правової ситуації, що дозволить знайти кілька варіантів вирішення правової проблеми.

- моделювання професійного середовища – заключається в даному випадку, у відтворенні роботи органів внутрішніх справ, органів місцевого самоврядування, юридичного відділу підприємства тощо;

- рольова гра – здобувачі освіти наприклад, виступають у ролі сторін процесу (суддя, прокурор, адвокат), що дозволяє формувати аргументативне мислення, здатність бачити проблему з різних точок зору;

- мозковий штурм – генерування великої кількості ідей з правової проблематики, пошук нестандартних підходів до розв’язання юридичних завдань;

- робота в малих групах – кожна група опрацьовує частину теми і навчає інших, тут є цінним індивідуальний внесок кожного учасника;

- проєктна діяльність - розробка здобувачами освіти власних правових ініціатив або міні-проєктів, підготовка колективних презентацій, юридичних документів, законопроєктів.

Розвиток креативного мислення потребує створення відповідних умов у освітньому просторі які стимулювали б студентів до експериментування, дослідження та самореалізації.

У добу ціфровізації звісно, не варто ігнорувати інструменти цифрового середовища з метою розвитку креативного мислення у здобувачів вищої освіти. На сьогодні ЗВО володіють власними онлайн-платформами (Moodle, Google Classroom) для креативного виконання завдань.

Наявність комп’ютерної техніки, мультимедійних дошок дозволяє використовувати інтерактивні презентації, тести, юридичні симулятори. Не потрібно боятися впровадження гейміфікації — правові квести, ігри, онлайн-змагання теж стимулюють розвиток креативності при вирішенні конкретних правових завдань.

Середовище, в якому могла б актуалізуватися креативність здобувачів освіти, має підтримувати внутрішню мотивацію; мати великий ступінь невизначеності й потенційної багатоваріантності; заохочувати атмосферу гри, експериментування; забезпечувати креативну навчальну діяльність; сприяти позитивному емоційному стану тих, хто навчається» [4, с. 45]

Отже, формування креативності відбувається поетапно, причому кожен з етапів необхідний для того, щоб розвиток особистості відбувався гармонійно:

- Створення сприятливих умов, необхідних для активізації творчого потенціалу здобувачів вищої освіти.

- Активізація творчого потенціалу за допомогою спеціально підібраних технологій творчого самодослідження і самовираження.

- Аналіз виникаючих у процесі творчості проблем, обмежень і блокувань, із подальшим їх опрацюванням.

- Закріплення отриманих на попередніх етапах навичок і використання цих навичок у подальшій професійній діяльності[2, с.81].

Тому для розвитку креативності здобувача освіти у процесі вивчення правничих дисциплін повинні досліджуватися та розвиватися прояви його дивергентного мислення, значущі особистісні риси, що врешті-решт сприятиме розвитку його готовності до результативної професійної діяльності. Для цього з метою сприяння розвитку творчого мислення повинні використовуватися навчальні ситуації, які характеризуються незавершеністю або відкритістю для інтеграції нових елементів, при цьому учнів заохочують до формулювання безлічі питань. Для того, щоб у майбутнього юриста не виникло страху перед неординарними, проблемними завданнями та не відбулась втрата мотивації, у процесі навчання потрібно дотримуватися певних умов: простоти виконання, цілісності і терпимості соціального оточення до незвичайних рішень студента, створення атмосфери психологічної безпеки, поваги, відсутності зовнішніх оцінок, забезпечення свободи вираження почуттів.[8, с.231].

Враховуючи це, основними проблемами в розвитку креативного мислення здобувачів освіти є недостатня ефективність системи освіти, нестача доступу до якісних розвиваючих програм і платформ та недостатня мотивація викладачів до впровадження ефективних методик, що спонукають та розвивають креативність у студентів. В свою чергу, це може призвести до того, що випускники закладів вищої освіти матимуть гарні теоретичні знання, але зіткнуться з труднощами у їх практичному застосуванні, адаптації до мінливих умов ринку праці та вирішенні комплексних завдань, що вимагають оригінального підходу.

Для подолання цих проблем необхідний комплексний підхід, що включатиме в першу чергу реформування освітніх програм, включення в навчальні плани дисциплін та завдань, спрямованих на розвиток критичного та

креативного мислення. Використання інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі сприяє формуванню розвитку креативного мислення здобувачів вищої освіти, оскільки сприяють активному залученню здобувачів освіти до пізнання інноваційних підходів, які сприяють розвитку критичного мислення, творчих здібностей, толерантності, здатності до продуктивного спілкування[6, с.802].

Необхідним є підвищення кваліфікації викладачів, засвоєння ними інноваційних методик викладання, що стимулюють креативність. Ефективною буде реальна співпраця зі стейкхолдерами, залучення представників бізнесу до розробки освітніх програм, щоб вони відповідали реальним потребам ринку праці.

Варто констатувати, що чим активнішу роль виконує здобувач вищої освіти під час вивчення правових дисциплін, тим різнобічно і гармонійно розвивається його особистість. Зазначені інноваційні методи навчання успішно залучають здобувачів вищої освіти у навчальний процес, створюють умови цілеспрямованої активізації мислення, формують навички групових, командних робіт, стимулюють творчий процес самостійного прийняття рішень, вільного обміну думками, характеризуються високим ступенем мотивації та емоційності здобувачів вищої освіти, роблять навчання доступним, успішним та цікавим[7,с.52].

Висновки. Розвиток креативного мислення здобувачів вищої освіти є важливим елементом підготовки фахівців, які здатні ефективно працювати в умовах постійних змін та викликів. Для цього необхідно створювати відповідний освітній простір, який включає інтерактивні методи навчання, міждисциплінарний підхід, підтримку ініціативи та рефлексію. Використання інтерактивних технологій навчання для розвитку креативної компетентності є актуальним в умовах повномасштабної війни в Україні та дистанційного навчання чи змішаного навчання.

Література:

1. Hennessey, B. A., & Amabile, T. M. (2010). Creativity. Annual Review of Psychology, 61, 569-598. URL: https://doi.org/10.1146/annurev.psych.093008.100416 (дата звернення: 10.06.2025)

2. Боровець О.В., Яковишина Т.В. Умови формування креативності у здобувачів вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2021 р., № 76, Т. 1.с.79-83

3. Бурназова В. Освітянин майбутнього покоління: роль креативного викладача в соціокультурному просторі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету* Вип. 2, 2024. с.20-27

4. Гриненко І.В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 І.В. Гриненко. Тернопіль.2008. 192 с.

5. Дімітрова-Бурлаєнко С. Д. Дефініції понять «творчість» і «креативність» у сучасному науковому дискурсі. *Педагогічні науки*, 2017.с. 82-89

6. Нагорняк С.В., Ставнича Н.О. Розвиток креативного мислення здобувачів вищої освіти в умовах освітнього простору педагогічного університету. *Наука і техніка сьогодні* Серія «Педагогіка». 2025. Вип.4(45) с. 793-803

7. Нітченко А. Інноваційні методи навчання в системі вищої юридичної освіти. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2023. 1 (7). С. 49–53.

8. Одинцова Г. Ю. Організаційні засади розвитку креативного потенціалу юриста. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*» – Дод. 1 до Вип. 35, Том VIII (59) – Київ. Гнозис, 2015. – С. 227–236.

9. Павлюх В.В. Розвиток креативності в учнів різного віку: навч.-метод. посіб. КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського». 2023. 72 с.

10. Тушніцький Н. Проблема ефективності формування морально-правових знань майбутніх юристів: емпіричний аналіз. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Т. 1, № 50. С. 32–36.

References:

1. Hennessey, B. A., & Amabile, T. M. (2010). Creativity. Annual Review of Psychology, 61, 569-598. URL: https://doi.org/10.1146/annurev.psych.093008.100416 [in English]

2. Borovets O.V., Yakovyshyna T.V.(2021) Umovy formuvannia kreatyvnosti u zdobuvachiv vyshchoi osvity [Conditions for the formation of creativity in higher education students]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh - Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools* № 76, T. 1.79-83 [in Ukrainian].

3. Burnazova V. (2024) Osvitianyn maibutnoho pokolinnia: rol kreatyvnoho vykladacha v sotsiokulturnomu prostori. [Educator of the future generation: the role of a creative teacher in the socio-cultural space]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu- Collection of scientific papers of Uman State Pedagogical University* V.2, 20-27 [in Ukrainian].

4. Hrynenko I.V. (2008) Pedahohichni umovy rozvytku kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv humanitarnoho profiliu u protsesi fakhovoi pidhotovky.[Pedagogical Conditions for the Development of Future Humanities Teachers' Creativity in the Process of Professional preparation] dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04.- thesis of candidate of pedagogical sciences 13.00.04 Ternopil., 2008., 192 [in Ukrainian].

5. Dimitrova-Burlaienko S.D.(2017) Definitsii poniat «tvorchist» i «kreatyvnist» u suchasnomu naukovomu dyskursi [Definitions of the concepts of ‘art’ and ‘creativity’ in contemporary scientific discourse]. *Pedahohichni nauky- Pedagogical sciences,* 82-89[in Ukrainian].

6. Nahorniak S.V., Stavnycha N.O. (2025) Rozvytok kreatyvnoho myslennia zdobuvachiv vyshchoi osvity v umovakh osvitnoho prostoru pedahohichnoho universytetu [Development of creative thinking of higher education students in the educational space of a pedagogical university]. *Nauka i tekhnika sohodni Seriia «Pedahohika» - Science and Technology Today Series ‘Pedagogy’.*V.4(45), 793-803[in Ukrainian].

7. Nitchenko A. (2023) Innovatsiini metody navchannia v systemi vyshchoi yurydychnoi osvity. [Innovative teaching methods in the system of higher law education*]. Aktualni problemy yurydychnoi nauky ta praktyky- Current issues of legal science and practice.* 1 (7), 49–53 [in Ukrainian].

8. Odyntsova H.U. (2015) Orhanizatsiini zasady rozvytku kreatyvnoho potentsialu yurysta.[Organisational principles of developing a lawyer's creative potential]. *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»- Humanitarian Bulletin of the SHEI 'Hryhorii Skovoroda Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University'* Ap. 1.(35), VIII (59), 227–236. [in Ukrainian].

9. Pavliukh V.V.(2023) Rozvytok kreatyvnosti v uchniv riznoho viku.[Developing creativity in students of different ages]. navch.-metod. posib. KZ «KOIPPO imeni Vasylia Sukhomlynskoho».- teaching and methodological manual. Communal Institution "KOIPPO named after Vasyl Sukhomlynsky".p.72 [in Ukrainian].

10. Tushnitskyi N. (2022) Problema efektyvnosti formuvannia moralno-pravovykh znan maibutnikh yurystiv: empirychnyi analiz. [The problem of efficiency of formation of moral and law knowledge of future lawyers: an empirical analysis*]. Innovatsiina pedahohika- Innovative pedagogy* T. 1, № 50, 32–36. [in Ukrainian].